

НЕПОЗНАТА СРПСКА ИСТОРИЈА: Азијати и распад јединства Словена

Поред Франачког (немачког) царства, трагичном распаду јединства Словена допринеле су и инвазије азијатских народа: Мађара, Турака и Монгола. Историја објашњава савремену неслогу.

Није само настајуће и нарастајуће Свето римско царство немачког народа (нем. *Heiliges Römisches Reich*, лат. *Sacrum Romanum Imperium*, постојало од 962–1806. године) вођено сопственим интересима, суштински успоставило зону политичке, културне и економске доминације над територијама које су насељавали средњоевропски Словени, чиме је историјски и заокружен територијални појас средњоевропског политичког и културног простора. На то су великог утицаја имала још три догађаја: насељавање Мађара у Панонску низију, упад Монгола у Русију и територијална експанзија Отоманског царства.

Мађари се први пут појављују у Карпатској котлини 862, а други пут 881. године и у оба случаја су потиснути од стране источнофраначке војске. Трећи налет Мађара, из 889. године, је био успешнији и они се настањују на југоисточном ободу Великоморавског кнежевства и Источнофраначког краљевства^[1]. Територијално ширење Мађара, које добија на замаху после распада Великоморавског кнежевства, коначно је било заустављено тек 955. године, када их је цар Ото I (*Otto I*, 912–973) поразио у бици на Леху^[2].

Овај догађај је уједно био и прекретница у немачкој историји, јер је „мађарска претња“ убрзала формирање јединственог царства немачког народа, али је допринео и јачању положаја Источне марке, из које ће се нешто касније развити Аустрија. Географски локализовани, Мађари релативно брзо организују сопствену државу, па она под вођством Стефана I (мађ. *István I. Király*) 1000. године постаје Краљевина Угарска^[3].

Први угарски краљ је једини који је проглашен свецем и од стране Рима и од стране Константинопоља после великог раскола 1054. године. Са једне стране, он је примио веру по источнохришћанском обреду, док је са друге стране примио круну од римског папе и помогао ширењу западнохришћанског утицаја током своје владавине. Најпре формирање, а затим и јачање средњовековне Краљевине Угарске, географски је одделило средњоевропске Словене од византијског православља и јужнословенских народа, пре свега географски најближих, Срба, који су до XIV века изградили респектабилну државу. Везе словенских народа који су започели свој народотворни процес у Средњој Европи и оних на Балкану тако су биле пресечене.

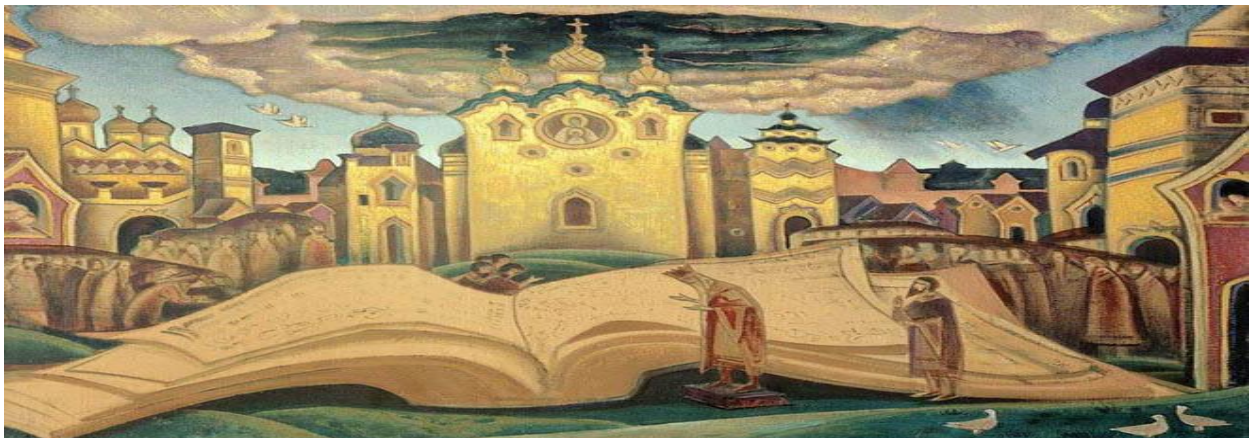
Каснија дешавања утицала су да временом Угарска постане саставни део средњоевропског политичко-културног простора, због чега се и данашња Мађарска са пуним правом може сврстати у Средњу Европу.

Угарска ће у каснијим историјским периодима у неколико наврата бити и један од важнијих савезника владара Светог римског царства немачког народа у борбама против чешких или пољских владара. Чешки историчар и политиколог Оскар Крејчи карактерише војни поход Хајнриха I (*Heinrich I*, 876–936) против чешког краља Вацлава I (*Václav I*, 907–935) и заузимање Прага као почетак вођења политике *Drang nach Osten*^[4]. Битке које ће бити вођене имаће различите исходе и у њима ће учествовати различити владари, али је заједничко за све њих то што ће се немачки политички, културни и економски утицај неминовно укотвити међу средњоевропским словенским народима као константан, без обзира на то што је у појединим раздобљима бивао јачи, а у појединим – слабији.

Изоловање Руса

Сличан ефекат, као што је било у случају формирања средњовековне Угарске као фактора изолације средњоевропских Словена, имало је и запоседање територија насељених источнословенским народима од стране Златне хорде. Паралелно са формирањем и јачањем Светог римског царства немачког народа на западу, на истоку континента је почело уздизање Кијевске Русије (рус. Киевская Русь). **Време владавине Владимира Великог (Владимир Святославич Великий, 980–1015) и Јарослава I Мудрог (Ярослав I Мудрый, 1019–1054) означава се и као „Златно доба“ Кијевске Русије.** Оба владара су проширила територију државе, учвршћивали власт, подстицали развој трговине, а градовима су управљали посебни савети (већа), што је ојачало улогу властеле. **Владимир Велики је и покрстио своје поданике, а покрштавање је почело тако што је он први примио хришћанство 988. године.** Према легенди, Владимир је послао изасланике на различите стране света како би изучили друге религије и пренели му утиске, на основу којих би касније одлучио којој од понуђених да се приклони. **Одлучио се за источно хришћанство, јер је био одушевљен литургијом у константинопољској цркви Свете Софије, после које је рекао: „Ми више нисмо знали да ли смо на небу или земљи“.** **Тако је хришћанство у Кијевску Русију стигло из Византије.** Насупрот легенди, историјски подаци говоре да су везе Кијева и Константинопоља постојале, биле садржајне и разгранате и пре руског покрштавања. Пре свега, то се односи на трговачке везе, јер је византијска флота суверено господарила Црним морем, а од лука на Криму речни и копнени саобраћајни правац водио је територијом Кијевске Русије ка Балтику. **Средином XI века Кијевска Русија у сваком погледу представља потенцијалног конкурента Светом римском царству немачког народа у Средњој Европи.** Ово се посебно могло односити на источне делове некадашњег Великоморавског царства, у којима се одржао источнохришћански обред и свест о потреби повезивања са осталим словенским народима. **Упад монголске Златне хорде, распад Кијевске Русије и повлачење центра руске државотворне и народотворне идеје ка северу, где ће од средине XII века настати Велика московска кнежевина (рус. Великое княжество Московское) спречио је овакав расплет догађаја и дугорочно удаљио руски фактор из средњоевропског подручја.** Тиме је остављен простор за пенетрацију немачких утицаја са запада на средњоевропске словенске народе.

Упад Турака

Ипак, догађај који је у највећој мери утицао на политичко-културно уоквиравање Средње Европе била је брза територијална експанзија Отоманског царства. Два најважнија турска корака у процесу ширења ка западу, најпре на Балканско полуострво, а потом и даље ка Панонској низији, били су освајање Галипоља 1354. године и Једрена (или Адријанополиса) 1361. Једрене ће постати и нова престоница Отоманског царства и то ће остати све до пада Константинопоља 1453. године. Отоманска војска је, иако још увек није запосела сам Константинопољ, освајањем Галипоља успела да направи „стратегијски прелаз“ на Дарданелима, што ће јој послужити за даље наступање ка Европи. Сељењем престонице у Једрене Константинопољ је фактички остао копнено изолован, а одатле је било могуће и лако организовати походе према Бугарској и Србији.

Два најважнија војна похода у сламању Бугарске и Србије биле су битке на Марици 1371. и Косову пољу 1389. године. После Маричке битке пред отоманском војском је брзо пао Средец (данашња Софија) 1383. године, а после Косовске битке растурене српске снаге и ослабљена држава нису биле способне да пруже значајнији отпор, па се турско планирано ширење наставило између 1393–1396. заузимањем Трнова, Видина и Добруце^[5].

Војска коју је окупио Жигмунд Луксембуршки (лат. *Sigismundus a Luxemburgio*, нем. *Sigismund von Luxemburg*), чију окосницу су чинили угарске снаге и француски крсташи, а међу којима је био и значајан број бургундских, чешких, пољских, арагонских и енглеских војника, док су Млечани и Ђеновљани обезбедили речну флоту, покушале су да зауставе даље напредовање Турака, али су убедљиво поражене **у бици код Никопоља 1396^[6]**. Још два пута удружене хришћанске снаге су окупљане да би се супротставиле отоманским снагама, **1444. године код Видина и 1448. по други пут на Косову пољу, али оба пута су доживеле поразе.**

Очигледно, право време за стварање јединствене против-османлијске коалиције било је везано за битке на Марици и први сусрет на Косову пољу, када су бугарске и српске снаге вероватно могле, уз помоћ осталих хришћанских владара, нанети тежи пораз турској војсци. Међутим, показале се да су тада остали хришћански владари, а пре свега Жигмунд Луксембуршки после Косовског боја, имали сасвим друге планове и нису отоманско напредовање схватили као неминовно лошу ствар. Угарски владар је више размишљао о ширењу своје државе на југ ка Босни, Србији и Бугарској, и исцрпљивање српских и бугарских снага у сукобима са османском војском њему је одговарало.

Са друге стране, млетачки и ђеновљански интерес огледао се у преузимању византијских поморских лука, па је и њима одговарало да Византија слаби.

Западни владари су све време отомански продор посматрали као могуће средство, које ће им помоћи у испуњавању њихових планова и циљева, а када је сазрела свест да је то и претња по њихове интересе, већ је било касно.

Привремена консолидација средњовековне Србије за време деспота Стефана Лазаревића потрајала је две деценије и, између осталог, била је могућа и захваљујући нестабилностима унутар отоманске државе које је изазвао **пораз Бајазита I Муњевић (Bayezid I Yıldırım, 1360–1483) на Ангори 1402. у сукобу са монголском војском коју је предводио Тамерлан.** Смрт турског султана у ропству означила је почетак борбе за престо између његова четири сина, дуге целу деценију. Ипак, доласком на власт Мехмеда I (*Mehmed I Çelebi*, султан 1413–1421), а потом и његовог сина Мурата II (*Murat II*, султан 1421–1451) отоманска држава се обнавља и учвршћује, па се даље освајање Балканског полуострва наставља: 1430. у турске руке пада Солун, 1456. Атинско војводство, 1459. Смедерево, што значи коначни крај остатака српске средњовековне државе, 1460. Пелопонез, 1463. Босна, 1483. Херцеговина, 1478. Албанија^[7].

Напредовањем Турака ка Панонској низији повлачена је и гранична линија између две цивилизације: једне европске и друге азијске. Средњоевропски Словени су, у сваком погледу, као неупоредиво већу претњу од јачања немачког утицаја видели могућу турску најезду. Зато се као „геополитички“ одговор на територијалну експанзију Отоманског царства јавља формирање средњоевропског царства уједињеног под једном круном. На Балканском полуострву потпадање под отоманску управу оставља такође последице и конструише трајну различитост балканских у односу на средњоевропске народе. /.../

Аутор: Душан Пророковић

[Текст је део књиге Душана Пророковића “Немачка геополитика и Балкан”. Наручите је преко сајта ИК Catena mundi.](#)

www.catenamundi.rs

^[1] Рокаи, Петер [и др.]. *Историја Мађара*. Cliо, Београд, 2002, стр. 13-21.

^[2] О бици на Леху и њеном значају више се може пронаћи у: Zimmermann, Wilhelm. *A Popular History of Germany: From the Earliest Period to the Present Day, Volume II*. Nabu Press, Charleston, 2010, p. 757.

^[3] Рокаи, Петер [и др.]. *Историја Мађара*. Cliо, Београд, 2002, стр. 23-26.

^[4] Krejčí, Oskar. *Geopolitika středoevropského prostoru*. Professional Publishing, Praha, 2009, str. 57.

^[5] Падској и Угарској. Пад Видина био је директна последица пораза хришћанске војске код Никопоља. Видин је послужио као стратешки ослонац за даље напредовање отоманске војске ка остацима средњовековне Србије, Вла

^[6] Жигмунд Луксембуршки (лат. *Sigismundus a Luxemburgio*, нем. *Sigismund von Luxemburg*, мађ. *Luxemburgi Zsigmond*), краљ Угарске (1387-1437) и Чешке (1419-1437) и цар Светог римског царства (1433-1437), био је један од најзначајнијих средњовековних владара.

^[7] О напредовању Османлија на Балкан, унутрашњим приликама у царевини и односима са западним државама више у: Shaw, Stanford. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Vol. I: Empire of Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280—1808*. Cambridge University Press, Cambridge, 1976.